

соціальний статус, таким чином відбувається становлення самостійності підлітка, відокремлення його від батьків.

Отже, налагодження міжособистісних стосунків у підлітків є провідною діяльністю, яка робить можливим нормальний розвиток особистості. Тільки комунікуючи з дорослими та однолітками підліток ототожнює свої дії та можливості з їхніми, випробовує різні соціальні ролі, формує та удосконалює себе.

Список використаних джерел

1. Гуменюк О. Є. Психологія Я-концепції : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2004. 309 с.
2. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2008. 287 с.
3. Джонсон Д. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування. Київ : Академія, 2003. 288 с.
4. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 256 с.

Мокляк Володимир Миколайович

д. пед. н., доцент, завідувач кафедри загальної педагогіки та андрагогіки, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, vovchik01071981@gmail.com

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ (XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

Початок ХХІ століття – час кардинальних змін у системі вищої освіти України. Прийнято низку нормативних документів, які унормовують особливості організації освітнього процесу у вищій школі. Безумовно, цінним є звернення до досвіду функціонування вітчизняних закладів вищої освіти ХІХ – початку ХХ століття, коли на українських землях зароджувалася і формувалася система університетської освіти й починали діяти органи студентського самоврядування.

Так, історико-педагогічний аналіз феномена «студентське самоврядування» здійснювали Д. Багалій, В. Бакіров, Н. Дем'яненко, С. Золотухіна, В. Майборода, С. Мельгунов, В. Мокляк, С. Посохов, В. Садовничий, К. Трибулькевич, Г. Щетініна та ін. Трактатування поняття зустрічаємо в працях В. Андрущенко, О. Глузмана, П. Грушина, К. Кавеліна, П. Павлова, М. Пирогова, К. Потопи, В. Сипченка, Л. Шеїної та багатьох інших. Виховний потенціал студентського самоврядування обґрунтовували Я. Болюбаш, М. Гриньова, М. Давидюк, Ю. Кращенко, О. Коберник, В. Кремень, О. Поплавський, А. Чеботаренко та ін.

Процес становлення та розвитку студентського самоврядування в університетах України ХІХ – початку ХХ ст. обґрунтовано як суперечливий і нестабільний, виділено його внутрішні (між зацікавленістю студентів у створенні самоврядних організацій і не завжди правильним усвідомленням лідерами студентських об'єднань своїх прав та обов'язків; між готовністю студентів створювати об'єднання і консерватизмом професорсько-викладацького складу

та ін.) та зовнішні суперечності (між становленням студентських об'єднань та недосконалим нормативно-правовим забезпеченням студентського самоврядування, між демократизацією студентського середовища і непослідовною авторитарною політикою влади та ін.), що гальмувало його розвиток [6].

Ю. Кращенко зазначає, що «виховний потенціал студентського самоврядування характеризує можливості виховання, закладені в ньому, що охоплюють як ресурси студентського колективу, так і адміністративні та педагогічні ресурси всієї позанавчальної виховної системи вищого навчального закладу» [4, с. 144]. Аналіз джерел з історії розвитку університетів України XIX – початку XX ст. свідчить, що з посиленням зовнішнього тиску уряду на студентів зростає й активність студентського самоврядування [1, 2, 5]. Пожвавлення діяльності студентського самоуправління, з одного боку, сприймаємо як реакцію на поліцейські репресії та інші фактори, які були спрямовані проти функціонування об'єднань молодих людей, з іншого – як вияв корпоративного руху студентства. Нормативно-правові документи, як правило, забороняли студентські організації, тому органи студентського самоврядування ставали все більш і більш конспіративними. Внаслідок цього адміністрації університетів, та й міністерство, дійшли висновку про необхідність легалізації всіх студентських організацій, які створювалися з метою: 1) взаємодопомоги; 2) моральної підтримки товаришів; 3) позитивного впливу старших студентів на молодших; 4) досягнення наукових та навчальних цілей; 5) організації культурного дозвілля.

Організація всіх студентських товариств приблизно скрізь однакова: керує справами виборне студентське бюро під головуванням обраного членами товариства представника педагогічного персоналу; члени обираються голосуванням (ними можуть бути як студенти, так інші особи); у деяких гуртках потрібно пройти необхідний науковий ценз. Згідно статутів методи діяльності товариств такі: збори з читанням та обговоренням рефератів, організація екскурсій, бібліотек, читалень, видання періодичних збірників. Поряд з цими товариствами при університетах виникають студентські каси взаємодопомоги та інші схожі інституції, метою яких є покращення матеріального стану студентства; формуються курсові організації з виборними старостами та кураторами (з професорського кола) [5, с. 70].

Аналіз досвіду діяльності студентських товариств, об'єднань та організацій XIX – поч. XX ст. дав можливість з'ясувати основні напрями змісту діяльності студентського самоврядування: соціально-правовий захист, навчальна та науково-педагогічна творчість, політико-організаційна діяльність та ін. Виокремлено основні форми діяльності студентських самоврядних організацій: товариства, гміни, земляцтва, каси взаємодопомоги, гуртки, бібліотечні об'єднання, товариські суди та ін.

Доведено, що одними з найпоширеніших були студентські наукові гуртки, у яких молодь мала можливість вивчати історію, економіку, цивільне та кримінальне право, літературу, вітчизняну словесність, філософію, специфіку захід-

ноєвропейських державних закладів, обговорювати суспільно-політичні події. Визначено, що одним із перших студентських об'єднань Харківського імператорського університету було господарське (1806 р.). Метою його діяльності стало забезпечення студентів предметами першої необхідності за доступними цінами. Ефективність діяльності господарського об'єднання підтверджується успішним розв'язанням поставлених перед ним завдань у тяжкий для студентства час (підвищення цін на всі групи товарів та війна 1812 р.). Однією з перших організацій Київського імператорського університету було «Слов'янське товариство» (1845 р.), на зборах якого учасники вивчали побут і традиції Малоросії, розмірковували про необхідність поширення народної освіти шляхом створення початкових шкіл та розповсюдження літератури для народу, про шкідливий вплив кріпосного права на розвиток народу тощо. Об'єднання стало основою і попередником «Українофільського товариства Кирила та Мефодія», до якого належали визначні громадські діячі М. І. Костомаров, П. О. Куліш, О. В. Маркевич, Т. Г. Шевченко та ін. [3].

У ході наукового дослідження з'ясовано такі принципи діяльності студентських самоврядних організацій ХІХ – поч. ХХ ст.:

– демократичності. Студентські самоврядні органи були добровільними об'єднаннями. У ході наукового пошуку з'ясовано, що не було випадків примусового залучення молоді до діяльності в якому-небудь товаристві;

– законності. З моменту появи студентських самоврядних організацій керівники намагалися затвердити їх статuti. Студенти зверталися за допомогою до професорів університету, адміністрації, попечителів навчальних округів, які часто підтримували студентів. Професори ставали керівниками або відповідальними особами за діяльність певного товариства і таким чином об'єднання було «узаконене». Після появи в 1907 р. «Тимчасових правил про студентські організації і про влаштування зборів у стінах вищих навчальних закладів» [7] студенти активно почали затверджувати статuti своїх об'єднань;

– гласності (доступність для широкої громадськості, відкритість, публічність). Активісти студентських самоврядних організацій не приховували свою діяльність. При потребі збирали усіх студентів курсу, факультету, університету та вирішували різноманітні академічні, економічні, побутові, навчальні питання. Велику роль у житті студентства університетів досліджуваного періоду відігравали загальні збори, а також так звані «сходки»;

– рівноправності. Кожен студент на загальних засадах міг стати учасником самоврядної організації;

– підзвітності. Керівні особи студентських самоврядних організацій обов'язково звітувалися про свої дії перед іншими учасниками. Якщо студентські лідери не до кінця усвідомлювали свої завдання або не належним чином виконували їх, то успіху в діяльності студентське об'єднання не мало;

– відповідальності. Ефективних результатів студентське самоврядування досягало тоді, коли учасники самоврядних організацій керувалися у своїй

роботі методами самовідповідальності, самоконтролю, саморегуляції, були соціально активними особистостями та співпереживали за спільну справу.

Спираючись на проведені дослідження, констатуємо, що організації студентського самоврядування як соціальний та педагогічний феномен мали значний виховний потенціал, який проявлявся у різноманітності напрямів виховання. Упровадженню в сучасних умовах підлягають: соціально-правовий захист, навчальна та науково-педагогічна, видавнича та політична діяльність органів студентського самоврядування. Саме реалізація цих напрямів діяльності в комплексі дозволяє формувати і розвивати такі якості, здібності, знання, уміння і навички, які необхідні конкурентоздатному випускнику на ринку праці, допомагає йому в розв'язанні професійних задач та самореалізації як спеціаліста та особистості.

Список використаних джерел

1. Багалея Д. И., Сумцов Н. Ф., Бузескул В. П. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые 100 лет его существования: 1805–1905 гг. Харьков : Типография университета, 1906. 329 с.
2. Коллард Ю. Ж. Спогади юнацьких днів, 1897–1906 рр.: Українська студентська громада в Харкові і Революційна українська партія (РУП). Торонто : Срібна сурма, 1972. 223 с.
3. Костомаров Н. И. Украинфильство. *Русская старина*. 1881. Т. 30. С. 319–331.
4. Кращенко Ю. Виховний потенціал системи студентського самоврядування. *Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки*. Полтава, 2015. Вип. 16. С. 138–146.
5. Мельгунов С. П. Из истории студенческих обществ в русских университетах. Москва : Изд. журн. «Правда», 1904. 71 с.
6. Мокляк В. М. Студентське самоврядування в історії розвитку вищої школи України (XIX–початок XX століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Полтава, 2011. 256 с.
7. О студенческих организациях и об устройстве собраний в стенах высших учебных заведений. *Полное собрание законов Российской империи*. Ч. III. Санкт-Петербург, 1910. Т. 27. С. 352–353.

Петренко Ірина Миколаївна

*д. і. н., професор, завідувач кафедри педагогіки та суспільних наук,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі», roonsku@ukr.net*

РОЗВИТОК ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ВАЖЛИВА ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО РАКУРСУ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

Актуальність виховання студентської молоді зумовлена тим, що воно спрямовано на вироблення необхідних компетентностей, які стосуються фізичного, емоційного, соціального, міжкультурного розвитку та підготовки до життя і професійної діяльності. Ідеться також про формування рис характеру, обов'язкових у суспільстві для всіх людей і, зокрема, молодих як виконавців певних соціальних ролей. Само поняття «виховання» в європейській педагогіці означає сукупність виховних дій, що спрямовують як соціалізацію людини загалом, так і окремі складники цього процесу. Концепція національного виховання студентської молоді України містить такі напрямки: національно-патріотичне